

Wprowadzenie

Głównym celem tej pracy jest dokonanie diagnozy niepowodzeń świata zachodniego w zakresie ekonomii i polityki oraz przedstawienie postulowanych kierunków zmian teoretyczno-doktrynalnych i empirycznych w sferach gospodarki rynkowej i życia społeczno-politycznego. Do realizacji tego celu zastosowano metodę analizy i oceny występujących w literaturze prac z zakresu teorii ekonomii i politologii, uzupełnionych materiałami oficjalnymi państw i władz unijnych, publikowanymi w internecie i czasopiśmie, obrazującymi ewolucję współczesnego systemu kapitalizmu w Stanach Zjednoczonych i Europie. Na tle rezultatów tej analizy została podjęta próba przewidywania zmian polityczno-gospodarczych w wybranych krajach oraz w skali światowej, a także formułowania postulatywnych rozwiązań doktrynalno-ustrojowych i empirycznych. Jako podstawę filozoficzną rozwiązań postulatywnych autor przyjmuje teorię Johna Actona, mającą cechy liberalizmu synergicznego, natomiast podstawę ekonomiczną projektowanych rozwiązań doktrynalno-ustrojowych stanowią teorie Adama Smitha i Davida Ricarda, uzupełnione przez Johna M. Keynesa i Paula Samuelsona.

Gdy chce się obserwować, w jakim stanie jest świat na przełomie epok, ma się naturalną pokusę, aby na przemian wybiegać w przyszłość, jaka nadchodzi oraz sięgać wstecz, by się upewnić, czy znika to, co było złe, a umacnia się to, co było dobre. Pragnęlibyśmy, aby nadchodząca przyszłość mogła

być z radością oczekiwana. Już jednak wiemy, że przyszłość oczekiwana jest z niepokojem, a przeszłość żegnana bez żalu.

Skoro ze swoją teraźniejszością tkwimy w kłopotliwym przedziale historii świata zachodniego, to mamy obowiązek usunąć z oczu nałożone nam przesłony, a sprzed oczu wytrwale barwioną pseudo-modernistycznymi wartościami rzeczywistość, by dokładniej ocenić przebieg zdarzeń niepokojących nawet dla najbardziej rozwiniętych pod względem gospodarczym krajów w ostatnich dziesięcioleciach. Najpierw jednak musimy przyjrzeć się dokładniej doktrynalnym fundamentom ustrojowym kapitalizmu, zbudowanym – ale i zniekształcanym oraz dewastowanym – na gruncie ekonomii i politologii w sąsiedztwie z socjologią i demografią. Szybko też zetkniemy się z filozofią, by się przekonać o potędze masowych ideologii w przekształcaniu świata, zwłaszcza w kierunkach złych.

Warto w tym kontekście zacytować profesora humanistyki ze Stanowego Uniwersytetu Kalifornijskiego, zajmującego się ideologiami, Bruce Thorntona, który dokonał oceny zmian amerykańskiej kultury i polityki pod wpływem lewicowej ideologii. „W ciągu ponad czterdziestu lat lewica z sukcesem przekształcała amerykańską kulturę. (...) Mądrość wspólnotowa rasy ludzkiej, jaką nazywamy tradycją, została zmarginalizowana lub kompletnie odrzucona. Rola religii w życiu publicznym została zredukowana do preferencji prywatnych. Polityka była w rosnącym stopniu napędzana przez założenia progresywizmu: uprzywilejowane umiędzynarodowienie ponad nacjonalizmem, elitarna technokracja ponad demokratycznym republikanizmem”¹. Profesor Thornton dosyć pesymistycznie ocenia jednak możliwości gruntownej reformy amerykańskiej kultury

¹ B. Thornton, *The beginning of the end of progressive domination? The overreach of the left's response to Trump's victory – and its consequences*, „Frontpage Mag”, 16.10.2017, <http://www.frontpagemag.com> [dostęp: 8.02.1018].

w nadchodzącym okresie ze względu na wspieranie jej dotychczasowej postaci przez lewicowych Demokratów.

Główną tezę tej pracy jest twierdzenie o występowaniu nieznanymi w historii lub ignorowanymi, doktrynalnymi czynnikami kryzysogennymi, zniekształcającymi istotę ustroju kapitalistycznego, których usunięcie mogłoby umożliwić jego przetrwanie dzięki rozwijanym już w okresie trzydziestu lat po drugiej wojnie światowej procesom o charakterze cesjonalnym, które polegają na dokonywaniu cesji. Sprowadza się ona do przekazywania uprawnień ze strony kapitału i państwa na rzecz pracowników i zwykłych obywateli, do zwiększonej ich partycypacji w dochodach z pracy jako czynnika produkcji oraz z dostępu do dochodów z kapitału. Pogłębianie tych procesów mogłoby służyć reformowaniu kapitalizmu i chronieniu go przed zagrożeniem stagnacją oraz głębokimi kryzysami.

Ze względu na znaczenie demokracji i władzy większości jako podstawowych zasad ustrojowych kapitalizmu, ale z narastającymi już problemami, podważającymi trwałość tych zasad, wymagają one ciągłej aktualizacji ocen formułowanych już wcześniej, również w poprzednich publikacjach autora. Pojawiła się bowiem empiryczna tendencja obciążająca reformatorskie siły polityczne zarzutami odchodzenia od demokracji, pomimo że siły te nie mogą na samym wstępie reform pomijać działań przywracających państwom funkcje ograniczane lub eliminowane przez nurt neoliberalizmu. Ponieważ sprawa ta sięga doktrynalnych podstaw ustrojowych, wysuwa się na czoło analiz i diagnoz. Empiryczne wprowadzanie ustroju neoliberalnego jest analizowane na przykładzie doświadczeń Polski w pierwszym okresie transformacji.

Kwestie zmian ustrojowych mają ścisły związek z suwerennością narodu i państwa. Wyjaśnienia w tej dziedzinie są niezbędne ze względu na długotrwałe dezinformacje pochodzące ze sfery polityki neoliberalnej, ignorujące uzupełnienia teorii ekonomii przez Johna Maynarda Keynesa i Paula Samuelsona.

Oddzielną kwestią było natomiast dezinformowanie społeczeństw przez niektóre władze państwowe i media prywatne w sprawie rzekomego braku wpływu integracyjnych ugrupowań o charakterze ponadnarodowym na zakres suwerenności państw członkowskich.

Do tego dochodzą konsekwencje wdrażanej usilnie, a mającej fundamentalne znaczenie polityczne, reguły państwa minimum. Na tym tle musi powstawać uwzględnione w pracy pytanie, czy pojemność państwa minimum jest wystarczająca, aby zakres władzy państwowej nie doznawał uszczerbku z punktu widzenia wymaganego przez suwerena – czyli przez naród – zakresu suwerenności, mogącej już być ograniczoną dobrowolnie w ramach integracyjnego ugrupowania ponadnarodowego. Ze względu na ideologiczne źródła zasady państwa minimum, jak też inne elementy wadliwej, neoliberalnej, doktryny ustrojowej, potrzebne okazało się potraktowanie polemiczne publikacji kwestionujących trafność ostrzeżeń papieża Franciszka na temat właściwości ideologii libertariańskiej, wdrażanej w ramach neoliberalizmu.

Z pozbawiania państw funkcji regulacyjnych w gospodarce, a szczególnie wobec rynków finansowych, zrodził się kryzysowy wulkan kapitałowy wypełniony derywatami, czyli pseudo-wartościowymi papierami, nazywanymi w Polsce pochodnymi instrumentami finansowymi. Gdy już ten wulkan wybuchł pod koniec 2007 roku, wywołując długotrwały kryzys światowy, uznano, że derywaty są po prostu toksycznymi aktywami. Ponieważ wulkan ten został uśpiony, istotne jest pytanie, czy może ponownie wybuchnąć? Analiza tej kwestii jest połączona ze sprawami funkcjonowania państwa oraz suwerenności narodu. Potrzebę zaktywizowania działań antykryzysowych i reformatorskich podkreśla w sposób stanowczy profesor Andrzej Szahaj: „Nihilizm moralny, jaki znamionuje współczesny kapitalizm, nie jest jedynym symptomem jego upadku. Być może ważniejsze będzie zjawisko całkowitej nie-

umiejętności naprawiania swoich wcześniejszych błędów. Jego widomym znakiem jest brak zdecydowanych reform po ostatnim kryzysie. Nie usunięto ani jednej z jego głębokich przyczyn”².

Nadzwyczaj szerokim problemem empirycznym jest imigracja, stanowiąca przedmiot analizy w kilku rozdziałach. Najpierw rozpatrywany jest jej wpływ na kwestie etniczne społeczeństw Zachodu, a następnie oddziaływanie imigracji, pozytywne i negatywne, na proces wzrostu gospodarczego oraz generowanie przeszkód w funkcjonowaniu państwa prawa. Nadmierna imigracja jest nadzwyczaj ważnym elementem ideologii libertariańskiej, stanowiącym oddzielny problem z zakresu filozofii oraz prawnych regulacji procesu prywatyzacji przestrzeni publicznej. To ostatnie zagadnienie jest rozpatrywane w ramach libertariańskiej koncepcji prywatyzacji totalnej.

Ze względu na rosnącą popularność postulowanej w literaturze i propagowanej przez część mediów reformy kapitalizmu według koncepcji „degrowth”, nazywanej też postwzrostem, stanowi ona przedmiot oddzielnego rozdziału. Na uwagę zasługuje podbudowa teoretyczna wizji postwzrostu, zwłaszcza z zakresu ekonomii ekologicznej. Z wiedzą na ten temat niewiele ma jednak wspólnego strategia postwzrostu upowszechniana w mediach, zwłaszcza internetowych, ale także na konferencjach uniwersyteckich. Ma ona znacznie szerszy zasięg merytoryczny aniżeli ekonomia ekologiczna, a jej główne cele są określane jako tworzenie „nowego społeczeństwa i nowej gospodarki”. Cele te mają związek z następnymi, po neoliberalizmie, fazami libertariańskiej doktryny ustrojowej.

Po uwzględnieniu tendencji określanej potocznie przez media jako postulat „aby było jak było”, występuje szcze-

² A. Szahaj, *Czy kapitalizm przetrwa do 2034 r.*, „Dziennik Gazeta Prawna” 10–12.11.2017.

gólna potrzeba dostrzegania, trwających już za długo, zmian w postaci deetatyzacji kapitalizmu. Proces ten jest wynikiem realizowania podstawowej reguły pierwszego stadium libertariańskiej ideologii pod nazwą minarchizmu (pochodzącej od „minimum” oraz „arche”, gr. władza państwa). Inny element tej ideologii w postaci secesjonizmu sprzyjał już separacjom na Ukrainie oraz wdrażaniu Brexitu. Po wyjaśnieniu tych powiązań rozpatrywany jest następny element tej ideologii, dotyczący kwestii pieniądza oraz eliminowania funkcji emisyjnych banku centralnego na rzecz banków komercyjnych, dokonujących emisji pieniądza kredytowego, zgodnie z hasłem monetaryzmu Milтона Friedmana: „kredyt rodzi pieniądz”. Ta kwestia dotyczy też procesu rynkowej deprecjacji dolara w ramach polityki „luzowania ilościowego” (*quantitative easing* – QE), polegającej na emitowaniu dodatkowych dolarów na wykup z rynku nadmiernych ilości aktywów toksycznych.

Pozycja całego Zachodu wobec świata zewnętrznego zależy głównie od geopolityki Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej. Analiza tych problemów jest prowadzona najpierw w odniesieniu do warunków wewnętrznych tych dwóch ośrodków mocarstwowych. Niestety, słabnących już od ponad trzech dekad, a USA nawet dłużej, bo od 1971 roku, gdy dolar utracił swą pozycję światowego hegemonu walutowego. W Unii Europejskiej wyraźną siłą gospodarczą, w tym także w ramach powiązań handlowych ze światem zewnętrznym, mają głównie Niemcy. Jednakże ogólny potencjał ugrupowania oraz jego geopolityka rzutuje mocno na sytuację całego Zachodu, pomimo że swymi wynikami nie powstrzymuje go przed staczaniem się po równi pochyłej. Bardziej szczegółowej analizie w zakresie geopolityki poddane są relacje Stanów Zjednoczonych z Rosją oraz Chinami. Ponieważ pozycja obu tych mocarstw w skali światowej jest również osłabiona, a wzmocnieniu podlega głównie pod względem siły militarnej, można przyjąć, iż w sensie gospodarczym, świat Zachodu wciąż przoduje. W tej pro-

blematyce ważna jest jednak kwestia inicjowania przez Rosję drugiej zimnej wojny.

Tematyka ostatnich dwóch rozdziałów może być uznana za decydującą o tym, czy Stany Zjednoczone zdołają utrzymać swą pozycję jako przewodniej siły skłaniającej cały Zachód do przywrócenia odpowiedniej pozycji światu pracy, zepchniętemu na pobocze cywilizacji zachodniej, a także chroniąca całą gospodarkę światową przed wybuchem jeszcze większego kryzysu walutowo-gospodarczego. Realizacja pierwszego celu jest przedstawiona w postaci postulowanego wprowadzania reformy kapitalizmu w kierunku pogłębionej i mocno poszerzonej jego odmiany ustrojowej pod nazwą cesjonalizmu. Natomiast cel drugi wymaga niedopuszczenia do wybuchu kryzysu generowanego przez derywaty i kryptowaluty. Oba te pseudotowary zostały zalegalizowane, chociaż nie ma ku temu odpowiednich podstaw.

W ostatnim rozdziale jest również analizowana polityka prezydenta Donalda Trumpa pod kątem zmian w stosunku do neoliberalnych właściwości polityki prowadzonej przez jego poprzedników. Wprawdzie prezydent Trump ogłosił wiele krytycznych uwag o ich przedsięwzięciach, to jednak nie ustunkowywał się do podbudowy doktrynalnej tych przedsięwzięć. Natomiast postulatywne poglądy Trumpa zawierają, podkreślane w sposób dobitny, cele jego polityki, odmienne od głównych celów ideologii libertariańskiej. W pierwszym rzędzie chodzi o akcentowanie przez niego niezbędności walki o suwerenność narodów oraz niezależność państw. Charakterystyczna jest też jego ostra krytyka przedstawicieli wpływowych poprzednio elit politycznych i finansowych, a także głównych mediów.

Zakres merytoryczny tej pracy wymagał uwzględniania rezultatów badań nad kapitalizmem z lat poprzednich. W badaniach tych korzystałem z opinii oraz rad wielu osób o różnych poglądach, które ułatwiały mi sporządzanie ujęć syn-

tetycznych, znajdujących się w tej książce. Pragnę podziękować za wielokrotną pomoc profesorowi Józefowi Fiszerowi, profesorowi Markowi Ratajczakowi, profesorowi Beniaminowi Kostrubcowi oraz profesorowi Markowi Okólskiemu, a także dr. Józefowi Biskupowi, dr. Jerzemu Kurowi i dr. Andrzejowi Kurnickiemu. Jestem również wdzięczny dr. Gavinowi McFarlane'owi za cenne uwagi w sprawach merytorycznych, przekazywane mi w związku z redagowaniem pracy w wersji angielskiej. Były mi również pomocne dyskusje i krytyczne oceny uzyskiwane od mgr. Zbigniewa Fornala, mgr. Macieja Tymowskiego i mgr Jennifer Tymowski oraz od moich synów Adama i Grzegorza. Wszystkim serdecznie dziękuję, a za treść pracy ponoszę wyłączną odpowiedzialność.

Marian Guzek